

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Vissy Beatrix

**ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI KONTROLL AZ
IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSBAN**

–

**A bírói döntéssel szembeni alkotmányjogi panasz
jogvédelmi funkciója**

doktori értekezés

T É Z I S E I

Témavezető: Dr. Dezső Márta CSc. professor emerita

Budapest, 2023

I. Bevezetés

Az alkotmánybíráskodás centralizált modelljét követő jogrendszerek neuralgikus *hatáskörmegosztási* kérdésekkel szembesülnek. Ahol ugyanis a bíráskodási funkciót intézményileg megosztják két bírósági szervezet között, ott a párhuzamos bíróságok tevékenysége koordinációra szorul. A jogrendszernek ilyenkor választ kell adnia arra a kérdésre, hogy az alkotmánybíróság létezése hogyan érinti az igazságszolgáltatást. Dönteni kell arról, hogy a különálló alkotmánybíróságnak legyen-e direkt jogi ráhatása az egyedi jogviták elbírálására, és ha igen, milyen hatáskörökön keresztül. Ebbe a kérdéskörbe ágyazódik az a dilemma, hogy fel kell-e ruházni az alkotmánybíróságot a bírói döntések felülvizsgálatának jogával, és ha igen, akkor ennek indoka *milyen alkotmányos cél* szolgálatába állítja az alkotmánybíróságot.

Az államok többsége ma még távol tartja saját alkotmánybíróságát a bírói döntések felülvizsgálatától, és csak a jogszabályok érvényességének vizsgálatát bízta a testületre. Szembetűnő azonban az a *fejlődési tendencia*, hogy a jogalkotás alkotmányosságát őrző alkotmánybíróság a kontinens egyre több pontján tűnik fel a bírói jogalkalmazást is ellenőrző szerepkörben.

A bíróságok tevékenységét is ellenőrző alkotmánybíróság koncepciója a második világháborút követő demokráciaépítés folyamatában született meg a Német Szövetségi Köztársaságban az alkotmányjogi panasz sokoldalú jogintézményének egyik típusaként. A kontinensen először Spanyolország (1978), utána Horvátország és Szlovénia (1991), majd Csehország és Szlovákia (1993) eredt a német példa nyomába. Nem a közép-kelet-európai adaptációs hullámban, hanem jelentős késéssel, de ezt a sorozatot látszott folytatni Magyarország is, amikor a 2011-ben elfogadott Alaptörvényben az Alkotmánybíróság hatásköreiként határozta meg a bírói döntések felülvizsgálatát. A listát pillanatnyilag Ausztria zárja, ahol az alkotmánybíróság 2014 óta fogadja a bírósági döntéseket kifogásoló alkotmányjogi panaszokat. E fejlődéstörténet fényében nem meglepő az a többek által megkockáztatott kijelentés, hogy a modernkori alkotmánybíróság csak akkor tekinthető *teljes értékűnek*, ha kontroll alatt tartja a bírói jogalkalmazást is.

A bírói döntések alkotmánybírósági kontrollját az egyes jogrendszerek nem azonos jogi keretek között teszik lehetővé, jellegadó vonásait tekintve azonban mindenütt ugyanazt a *hatásköri modellt* láthatjuk: az alapjogot sértő, más jogorvoslattal már nem támadható bírói döntéssel szemben az érintett az alkotmánybíróság előtt panasszal élhet, az alkotmánybíróságnak pedig felhatalmazása van az alapjogsértőnek ítélt bírói döntést megsemmisíteni és az adott ügyben újból eljáró bíróságok jogértelmezését kötelező erejű alapjogi iránymutatásokkal formálni.

A dolgozat tárgya a fent leírt hatásköri konstrukció jogrendszerbeli funkciójának értelmezése, a funkcióból levezethető hatásköri korlátok elemző rendszerezése.

II. A kutatás célkitűzései

Az értekezés a bírói döntésekkel szembeni alkotmányjogi panasz jogvédelmi funkciójának *koherens elgondolását* keresi. A panasz funkciójára vonatkozó, normatív elgondolás a dolgozat megközelítésében akkor koherens, ha ellentmondásoktól mentesen illeszti be az alkotmányjogi panaszt a duális – ti. a rendes bíróságok és az alkotmánybíróság együttműködésében megvalósuló – bírói alapjogvédelem rendszerébe.

Ennél pontosabban, a dolgozat két, egymással szorosan összefüggő kérdésre keresi a választ: egyrészt arra, hogy *(i)* milyen jogvédelmi funkció adja koherens igazolását a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatának; másrészt arra, hogy *(ii)* a felülvizsgálatnak tulajdonított jogvédelmi funkció hogyan befolyásolja a felülvizsgálat terjedelmét meghatározó hatásköri korlátokat.

Senki sem vitatja, hogy a bírói döntésekkel szembeni panasz – attribútumai alapján – kettős jogvédelmi funkciót képes betölteni. Egyaránt képes hozzájárulni az egyéni alapjogsérelmek orvoslásához (*szubjektív* jogvédelmi funkció) és az alapjogok általános érvényesüléséhez (*objektív* jogvédelmi funkció). Ez a két funkció kódolva van ebbe a hatásköri modellbe. Minden megindult eljárás ott rejti magában azt a lehetőséget, hogy a támadott bírói döntést az alkotmánybíróság megsemmisíti és ezzel hozzájárul az indítványozó alapjogok által biztosított jogi pozíciójának védelméhez. Az alkotmánybíróság továbbá minden érdemben lefolytatott eljárásban mond valamit az alkotmány alapjogi normáinak jelentéséről, ami magában hordozza azt a lehetőséget, hogy a döntés túlmutasson az éppen elbírált konkrét ügyön, és későbbi bírósági eljárások lefolytatását is orientálja.

A két jogvédelmi funkció együttes jelenléte a panaszeljáráásban látszólag megnyugtató lehet, hiszen az eljárásban rejlő jogvédelmi potenciál többoldalúságát mutatja. A többes funkcionalitás azonban *feszültségeket* is hordoz.

Alapvető különbségeket mutat egy olyan panasz eljárás, amelynek lényege, elsődleges célkitűzése az egyéni jogsérelmek orvoslása, és egy olyan panasz eljárás, amely elsősorban az alapjogok általános érvényesülését hivatott előremozdítani. A két funkció rangsorolása, egymáshoz viszonyított jelentőségük meghatározása pedig komoly téttel bír az igazságszolgáltatás feletti kontroll terjedelmét, intenzitását illetően. Olyan alapvető kérdések múlnak ezen, mint hogy rostálja-e a testület döntésre érdemességük szerint az alapjog sérelmének lehetőségét felvető indítványokat, hogy vizsgáljon-e ténykérdéseket avagy csak jogkérdéseket, hogy csak értelmezze-e az alapjogi normákat vagy alkalmazza is azokat, rávetítve tartalmukat az egyedi ügyek sajátos tényállására. Nem független az alkotmányjogi panasz funkciójának meghatározásától az a kérdés sem, hogy ennek a jogvédelmi mechanizmusnak mennyiben kell megfelelnie a tisztességes eljárás olyan részkövetelményeinek, mint amilyen az eljárás ésszerű időn belüli lefolytatása vagy éppen az eljárási cselekményeknek az indítványozó általi kiszámíthatósága.

Következetes választ a fenti kérdésekre csak akkor adhatunk, ha rendelkezésünkre áll egy *normatív elgondolás* arra vonatkozóan, hogy a panaszban rejlő szubjektív és objektív jogvédelmi funkció közül melyik a domináns. Az alapjogok érvényesülését pedig akkor szolgáljuk a legmegfelelőbb módon, ha a választásunk nem esetleges, hanem arra a

jogvédelmi funkcióra esik, amelyik a leginkább koherens módon illeszti be az alkotmányjogi panaszt a duális bírói alapjogvédelem komplex rendszerébe. Az így kirajzolódó elgondolás egyúttal normatív mérce is: az a jogalkotó és az alkotmánybíróság számára iránytű a hatáskör részleteinek helyes kialakításához, a jogtudomány számára pedig viszonyítási pont a szabályozás és a gyakorlat értékeléséhez.

A különböző jogrendszerekben az alkotmányjogi panasz szubjektív és objektív jogvédelmi funkciója eltérő hangsúlyokkal van jelen, ennél fogva az ítéletek felülvizsgálata az alkotmánybíróságok gyakorlatában lényeges különbségeket mutat. A szabályozás tükrében egyes országokban (például Csehország) a szubjektív, míg máshol (Spanyolország) az objektív alapjogvédelmi funkció tekinthető dominánsnak. Vannak olyan jogrendszerek is, amelyben a szabályozásból nem olvasható ki egyértelmű rangsor a két jogvédelmi funkció viszonyát illetően (például Németország, Magyarország). Az összehasonlítható jogrendszereknek ez a szétartó szabályozása önmagában is megalapozza a létjogosultságát annak a tudományos kérdésfeltevésnek, hogy a panasz két jogvédelmi funkcióját eltérően rangsoroló tételes jogi elgondolások közül melyik lehet a jobb koncepció, és ezt mi alapján érdemes vizsgálni.

A dolgozat rá kívánja irányítani a figyelmet arra, hogy bírói döntések felülvizsgálatának határait nem lehet pusztán *anyagijogi* alapokon meghatározni. Azt, hogy az alkotmánybíróság mely bírósági ügyekbe és azokba mennyiben avatkozhat be, az is döntően befolyásolja, hogy az alapjogvédelem rendszerén belül milyen jogvédelmi funkciót tulajdonítunk az alapjogi kontrollnak. Ez utóbbi pedig nem anyagi jogi, hanem *processzuális* jogi kérdés. Az anyagi jogi szabályok és dogmatika csupán az alapjogok hatályát és tartalmát rajzolják ki, és ezzel arra a kérdésre adnak választ hogy egy adott jogvitában az alkotmánybíróságnak van-e bármilyen keresnivalója arra figyelemmel, hogy panaszeljáráásban kizárólag alapjogok védelmében járhat el. Abban az anyagi jog már nem igazít el, hogy a testület milyen keretek között és pontosan hogyan lépjen fel az alapjogok védelmében. Ez a kérdés nem az alapjogok, hanem a védelmükre szolgáló intézmény jogvédelmi funkciójának értelmezését feltételezi.

Mindazonáltal a dolgozat szem előtt tartja, hogy az alkotmányjogi panasz alapjogvédelmi funkciójának integritása csakis úgy őrizhető meg, ha a panaszeljáráásban érvényesülnek a felülvizsgálat anyagi jogi korlátai, vagyis ha az alkotmánybíróság ténylegesen távol marad az alapjogokat nem érintő bírósági ügyektől. Erre a premisszára alapozva az elemzés egységben kezeli az ítéletek felülvizsgálatának anyagi jogi és azon túlmutató eljárási jogi korlátait. Így bár a dolgozat fő célkitűzése a panaszeljáráás alapjogvédelmi funkciójának értelmezése, az elemzés komoly figyelmet szentel a felülvizsgálat anyagi jogi mércéinek. A kétféle hatásköri korlát szinoptikus szemléletét szolgálja a dolgozat felépítése is. A jogvédelmi funkció meghatározására irányuló gondolkodást ugyanis az elemzés a hatásköri korlátok rendszerezésével zárja értelmezési keretbe.

III. A feldolgozás módszerei

A panasz már több mint fél évszázada elevenen élő jogintézmény Európa számos pontján, ennek köszönhetően az általa felvetett alkotmányelméleti, alkotmányjog-dogmatikai kérdések évtizedek óta zajló tudományos diskurzusba ágyazódnak. Ehhez a legnagyobb hozzájárulást kétségtelenül az igen termékeny német jogtudománynak köszönhetjük. Az elemzés mindenekelőtt erre a tudományos diskurzusra épít a kapcsolódó *jogirodalmi források* feldolgozásával.

A kutatás célkitűzésből okszerűen következik a dolgozat *normatív-elméleti* szemléletmódja. Az értekezés nem a magyar jogrendszer keretei között keresi az alkotmányjogi panasz jogvédelmi funkcióját, így nem is törekszik koherenciára a hatályos magyar szabályozással és alkotmánybírói gyakorlattal, hiszen annak értékeléséhez is mércével kíván szolgálni. A dolgozatban vázolt megállapítások többsége így általánosabb, *jogrendszereken átívelő* érvényességű.

A bírói döntések alkotmánybírói felülvizsgálatának funkcióját ugyanakkor a dolgozat egy konkrét *hatásköri modellhez kötötten* keresi, amely a második világháború utáni nyugatnémet állam újjáépítői által konstruált, majd számos más állam jogrendszerébe átemelt alkotmányjogi panaszban ölt testet. Az értekezés ezért a panasz funkciójának értelmezésekor számol azokkal a kötöttségekkel, amelyek az alkotmányjogi panaszról mint hatásköri modelltől következnek.

A fentiekkel magyarázható az is, hogy a dolgozat *nem független a pozitív jogtól*, hanem kifejezetten épít a bírói döntések felülvizsgálatának hazai és külföldi tételes jogi szabályaira valamint az azon alapuló alkotmánybírói gyakorlatra. Az alkotmányjogi panasz modellezése, jellegadó vonásainak meghatározása, tényleges működésének megértése értelemszerűen feltételezi a jogi szabályozás és azt értelmező alkotmánybírói gyakorlat *összehasonlító szemléletű* vizsgálatát. Ezen túlmenően a magyar és külföldi alkotmánybírók, utóbbin belül mindenekelőtt a német alkotmánybírók elvi élű, az európai alkotmányos gyakorlatra komoly hatást gyakorló döntéseire is támaszkodik a jogrendszereken átívelő alkotmányelméleti kérdések vizsgálatához. Mindemellett az értekezés az alkotmány-, illetve alapjog-elméleti problémák *illusztrálására* is használ alkotmánybírói esetjogot.

Az előzőekből az is következik, hogy a kutatás tárgyát képező kérdések alapvetően *alkotmányelméleti és alkotmányjog-dogmatikai* vizsgálódást alapoznak meg, ennek jegyében kerül sor az értekezésben a tételes jogban is megjelenő anyagi és eljárási szabályok fogalmi tartalmának kibontására, az egyes fogalmak értelmezésére.

A normatív elméleti elemzést hangsúlyos *történeti, szociológiai* fejtegetések egészítik ki, amelyek segítik a *kontextuális* értelmezést. Erre annyiban kerül sor, amennyiben a kontextuális vizsgálódás megítélésem szerint az elméleti okfejtéssel szervesül.

Bár a dolgozatban alkalmazott normatív-elméleti megközelítés más lehetőséget is hagyott volna, a dolgozat végig a fókuszában tartja a magyar Alkotmánybíró és alkotmányjogi panasz működését. Teszi ezt annak ellenére, hogy a magyar alkotmányosság erodálódása

miatt az Alkotmánybíróság munkássága egyre nehezebben összehasonlítható az európai demokráciákban működő alkotmánybíróságok tevékenységével. A szerzőt ebben mindenekelőtt az a tudat vezérelte, hogy a magyar alkotmányosság keretei helyreállíthatók, így magyar vonatkozásokban is van értelme az alkotmányosság feltételrendszerében érvényes elméleti-dogmatikai fejtegetéseknek, illetve az alkotmányosság követelményeit számonkérő kritikai reflexióknak. Az ezzel kapcsolatos módszertani dilemmát mindazonáltal külön is taglalja a dolgozat.

IV. A tudományos eredmények rövid összefoglalása

A dolgozat felépítésének bemutatásával jól rendszerezhetőek a kutatás főbb eredményei, ezért a tézisgyűjtemény elsőként a dolgozat szerkezetét ismerteti, ezt követően szedi pontokba a főbb állításokat.

A) Az értekezés felépítése

A dolgozat három szerkezeti lépcsőben jut el oda, hogy felállítsa az alkotmányjogi panasz versengő jogvédelmi funkcióinak azt a rangsorát, amely koherens módon illeszti be ezt a jogintézményt az intézményileg megosztott bírói alapjogvédelem rendszerébe. Az elemzés *konklúziója* az, hogy e koherencia-követelménynek a panasz akkor felel meg, ha elsődleges funkcióját az objektív alapjogvédelem tartományában jelöljük ki.

A dolgozat első része *történeti kontextusba* állítja az elemzés tárgyát képező hatásköri modellt, részletesen elemezve az alkotmánybíróságok igazságszolgáltatásban való térnyerésének fontos állomásait. Ez segíti annak megértését, hogy az eredetileg az alkotmányos jogrend absztrakt védelmére rendelt, a konkrét jogvitáktól direkt elszakított „kelsenii” alkotmánybíróság milyen tényezők hatására változott az igazságszolgáltatás útjára terelt ügyek elbírálásának meghatározó szereplőjévé. Ez a fejezet végigvezeti az olvasót a magyar Alkotmánybíróság igazságszolgáltatásbeli szerepének fordulatokkal és ellentmondásokkal teli fejlődéstörténetén is, azt a kérdést szem előtt tartva, hogy ez a fejlődési pálya mennyiben (nem) illeszkedik a megismert nemzetközi tendenciákhoz.

A dolgozat második nagyobb szerkezeti egysége rendszerezi a bírói döntések felülvizsgálatának hatásköri korlátait, és a felvázolt rendszerrel zárja *értelmezési keretbe* a jogvédelmi funkció meghatározására irányuló gondolkodást. A hatásköri korlátok rendszerén belül vázolja fel az elemzés a panasz jogvédelmi funkciójának rangsorolására vonatkozó elméleti lehetőségeket és a lehetőségek közötti választás elméleti nehézségeit. A dolgozat már itt megkezdi azoknak a főbb szempontoknak a meghatározását, amelyek koherencia-mutatóként értékelhetők a panasz jogvédelmi funkciójának meghatározása során, de ez a szempontrendszer csak az utolsó – a panasz koherens funkciójának tartalmat adó – fejezetben teljeseedik ki.

A harmadik, egyben utolsó fejezetnek kettős célja van: (i) megtölteni tartalommal a panasz objektív jogvédelmi funkcióját és (ii) igazolni azt, hogy az elsődlegesen objektív jogvédelem szolgálatába állított felülvizsgálati jogkör ellentmondásmentesen illeszkedik a duális bírói

alapjogvédelem rendszerébe. Az első feladatot az objektív jogvédelmi funkciót betöltő felülvizsgálat céljának és tárgyának konkretizálásával igyekszik teljesíteni. A második feladat keretében a dolgozat az objektív jogvédelmi cél elsődlegességét érvényre juttató rangsorolás helyességét a koherencia-mutatók azonosításával és alkalmazásával racionalizálja.

B) Főbb eredmények

1. A bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatára érvényes hatásköri korlátok azonosításához a dolgozat felvázolja a hatásköri korlátok egy lehetséges tipológiáját. A felállított rendszerben a hatásköri korlátok kétfélek: anyagi jogi vagy funkcionális jogi korlátok.

Az alkotmánybíróságot a bírói döntések felülvizsgálata során nemcsak az alkotmány alapjogi normáiból levezethető anyagi jogi korlátok kötik, hanem olyan normatív korlátok is, amelyek a panasz eljárás – mint jogvédelmi mechanizmus – funkciójából következnek. Ez utóbbi korlátokat nevezi el a dolgozat „funkcionális jogi” korlátoknak. Ezzel részben a német jogtudományt követi, de nem teljesen. Míg ugyanis a német jogirodalom a funkcionális jogi korlátokat államszervezeti perspektívából vezeti le, a dolgozatban bemutatott rendszerezés az *alapjog* — *alapjogvédelem* fogalompár megkülönböztetésén keresztül jut el a két kategóriához.

A funkcionális jogi korlátoknak a dolgozatban adott definíciója szerint ezek olyan hatásköri (eljárási) korlátok, amelyek jogi igazolását nem az alkotmánybíróság előtti igényérvényesítés anyagi jogi alapját kijelölő szabály(ok), hanem a felülvizsgálatnak tulajdonítható jogvédelmi funkció adja. Ez a definíció az anyagi jogi korlátokhoz képest, azok viszonylatában határozza meg a funkcionális jogi korlátok fogalmát. Ennek az az oka, hogy tág értelemben az anyagi jogi korlátok is értelmezhetők funkcionális jogi korlátként, hiszen végső soron azok igazolása is a panasz eljárás alapjogvédelmi funkciójában gyökerezik. A definíció révén viszont az anyagi jogi és funkcionális jogi korlát logikai kategóriája üres: egy hatásköri korlát vagy anyagi jogi vagy funkcionális jogi, nem lehet a kettő egyszerre.

2. Az a kérdés, hogy az alapjogok bírói védelmét az alkotmányjogi panasz mennyiben duplikálja, illetve mennyiben differenciálja, a szabályozásban és a gyakorlatban érvényre juttatott funkcionális jogi korlátok függvénye.

Az anyagi és funkcionális jogi korlátok a szuperbíráskodás elkerülésének zálogai. Ezekben a korlátokon múlik, hogy a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálata mennyiben különbözik a hagyományos bírói úton elérhető jogorvoslati fórumok eljárásától. Az anyagi jogi korlátok a bírói döntések érvényességének vizsgálatát a jogszerűség egy szűk aspektusára, az alapjogok érvényesülésére szorítják, ezzel differenciálva a rendes bíróságok és az alkotmánybíróság által nyújtott jogvédelem materiális jogi tartományát. Azt viszont, hogy a rendes bíróságok és az alkotmánybíróság előtt elérhető jogvédelem ne csak anyagi jogi szempontból

mutasson különbségeket, hanem azon túlmutató, eljárási jogi szempontból is, funkcionális jogi korlátok biztosíthatják. Ilyen funkcionális jogi korlátként jelenik meg több ország szabályozásában például az a kritérium, amely csak az alapvető jelentőséggel bíró alapjogi kérdéseket tartalmazó indítványok befogadását engedi.

3. A dolgozat – egy korábbi kutatás eredményét továbbgondolva¹ – felvázol egy plauzibilisnek vélt módszertant és dogmatikát annak vizsgálatára, hogy a panasz eljárás útjára terelt jogviták közül melyekben áll fenn alapjogi érintettség.

A dolgozatban részletesen kibontott koncepció felépítését többek között a jól ismert német Lüth-döntés inspirálta. E döntés értelmében a bírói ítélet akkor is sérthet alapjogot, ha az alapügy tényállásában nem lehet azonosítani alapjogi jogviszonyt (csak polgári jogi jogviszonyt). A dolgozatban vázolt koncepció elismeri, hogy az alapjogok objektív értékrendet szöve áthatják a polgári jogi jogviszonyokat, de kizárja annak elméleti lehetőségét, hogy az Alkotmánybíróság olyan ügyben döntsön, amelynek tényállásában nem azonosítható alapjogi jogviszony.

4. Az alkotmányjogi panasz jogvédelmi funkciója nem egyszer és mindenkorra adott, hanem térben és időben változhat, más-más hangsúlyokat kaphat – az aktuális politikai környezet, a felmerülő társadalmi igények függvényében. Ebből azonban nem következik, hogy a panasz jogvédelmi funkciója akármilyen alakot ölthet.

Az alkotmányjogi panasz jogvédelmi funkciójának kijelölése nehézséget okoz mindenkinek – így a jogalkotó, az alkotmánybíróság és a jogtudomány – számára is. A dolgozat ennek legfőbb okát abban látja, hogy az alkotmányos berendezkedés logikája nem követeli meg a létezését: nem tudunk olyan jogi szükségletre rámutatni, amely *kényszerítően* indokolná a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatát. Ha lenne ilyen jogi szükséglet, akkor nem lenne kétséges, hogy a panaszt milyen funkció szolgálatába kell állítani. Ezért is láthatjuk, hogy a panasz funkciója egyes jogrendszerekben látványos mozgásban van. (Németországban, Spanyolországban). Csak olyan jogvédelmi funkció jelölhető ki a panasz számára, amely koherens módon illeszti be ezt a jogintézményt az intézményileg megosztott bírói alapjogvédelem rendszerébe.

5. A panasz tulajdonítható jogvédelmi funkció elméleti lehetőségeit a dolgozat egy „szubjektív” és „objektív” pólusokkal végződő skálán helyezi el. Az elemzés rámutat, hogy a skála ellentétes pólusai jól leírható és merőben különböző alkotmánybírósági jogvédelmet helyeznek kilátásba.

A dolgozat arra jut, hogy logikai alapon nem jelölhető ki a panaszban rejlő jogvédelmi funkció bármelyikének dominanciája, a jogvédelmi funkció meghatározása így *fokozati kérdésként* jelentkezik egy szubjektív – objektív pólusokkal felrajzolt skálán. Az elemzés ezen a skálán szemlélteti, hogy hogyan változik a bírói döntések

1

felülvizsgálatának karaktere attól függően, hogy a panasz funkciója inkább a szubjektív vagy az objektív jogvédelem felé tendál.

Ha az alkotmánybíróság a panasz szubjektív jogvédelmi funkcióját előrébb kívánja helyezni az objektív jogvédelemnél, nyitottnak kell lennie *a partikuláris (eseti) döntéshozatalra*. Ezzel szemben ha elsődlegesen az objektív jogvédelmi funkciót kívánja szolgálni, arra kell törekednie, hogy döntéseinek hatása túlmutasson a döntés apropóját adó konkrét ügyön, amit nem érhet el, vagy csak alig-alig érhet el, ha partikuláris döntéshozatalig mélyül. Az alkotmánybíróságnak ahhoz, hogy döntésének társadalmi szinten mérhető hatása legyen, és így képes legyen objektív jogvédelemre, egy *bizonyos absztrakciós szinten kell tartania* a jogértelmezését, ami viszont nem kedvez az egyéni jogvédelemnek. Emellett az indítványokat is úgy kell szűrnie, hogy a döntésre befogadott ügyek alkalmasak legyenek konkrét ügyön túlmutató alapjogi kérdések megválaszolására.

6. A dolgozat elsődlegesen a felülvizsgálat lehetséges céljának konkretizálásával körvonalazza a panasz objektív jogvédelmi funkciójának tartalmát. Két ilyen fő célt rögzít: az egyik (1) az absztrakt alkotmányi normák jelentésének egyedi jogviták kontextusához kötött pontosítása, a másik (2) az alapjogi jogegység biztosítása.

(1) Az objektív alapjogvédelem szolgálatába állított alkotmánybíróság mindenekelőtt arra lehet hivatott az ítéletek felülvizsgálata során, hogy az egyedi jogviták kontextusában konkretizálja az alkotmány absztrakt rendelkezéseiből kiolvasható alapjogi követelményeket, mércéket. Ennek során a testület fogalmakat, kiegészítő tételeket dolgoz ki, amelyekkel *hidat épít* az alkotmány magas absztrakciós szinten megfogalmazott rendelkezései és az egyedi ügyek sajátos tényeire alapított bírói döntések közé. Ha az alkotmányjogi panasz jogvédelmi funkcióját így határozzuk meg, szembetűnő funkcionális különbséget generálunk a rendes bíróságok és alkotmánybíróság tevékenysége között: míg ugyanis a rendes bíróságok eljárásában az alkotmány értelmezése mindig csak eszköz a konkrét jogvita eldöntéséhez, ugyanez az alkotmánybíróság eljárásában önmagáért való cél.

(2) Ha a jogrendszer a bíraskodási funkciót nem egyetlen szervezetre, hanem a rendes bíróságok és az alkotmánybíróság együttesére bízta, ugyanakkor nem teremt hatáskört a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatára, nincs intézményi garancia arra, hogy a rendes bírói fórumok az alkotmánybíróság jogértelmezésével konform döntéseket hozzanak. Az alkotmányos berendezkedés olyan szisztémája, amelyben az alkotmánybíróság végső alkotmányértelmező szerepe megkérdőjelezhető, nem optimális. A bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatának megágyazó alkotmányjogi panasz viszont orvosságot nyújt erre: ez a jogintézmény *optimalizálja* az alkotmánybíróság és a rendes bíróságok között eleve megosztott alkotmányértelmezési funkció hatásköri struktúráját, mert intézményesen garantálja a jogegységet a két bíróság alapjog-értelmezésében. Talán ez a legerősebb érv amellet, hogy a centralizált alkotmánybíraskodás rendszerében helyet kell kapnia a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálatának. Ugyanakkor ez az érv sem egy

szubjektív jogvédelmi funkciót szolgáló alkotmányjogi panaszt támogat, hanem egy olyat, amelynek célja objektív alapjogvédelem: az alapjogi jogegységet biztosítani hivatott döntésekkel az alkotmánybíróság a széthúzó joggyakorlatban érintett alapjogok általános érvényesülését segíti elő, továbbá a jogbiztonság és a törvény előtti egyenlőség követelményét juttatja általános jelleggel érvényre.

7. A dolgozat egymás mellé tesz három olyan plauzibilis koncepciót a jogirodalomból, amelyek úgy határolják körbe a bírói döntések felülvizsgálatának tárgyát, hogy azzal a panasz jogvédelmi funkcióját az objektív jogvédelem dimenziójában tartják.

A német és a magyar jogtudományban is megfogalmazódott az az álláspont, hogy a bírói döntések felülvizsgálata normabíráskodást alapoz meg. Németországban Ekkehard Schumann erre vonatkozó elmélete nyert általános elismerést, Magyarországon Bragyova Andrásé. A két koncepció teljesen eltérő elméleti alapokról, de mégis ugyanoda érkezve állítja, hogy a bírói döntések felülvizsgálata normakontrollt alapoz meg.

Schumann koncepciójának egyfajta továbbfejlesztését adja Gunnar Folge Schuppert magatartáskontrollra irányuló koncepciója, amely abból indul ki, és ezt igazolja is, hogy egyes esetekben még a normakontrollra korlátozott koncepció is túl nagy teret hagy a partikuláris döntéshozatalnak. Elmélete ezekre az esetekre kínál megoldást a partikuláris döntésektől alapvetően tartózkodni próbáló alkotmánybíróságoknak.

Végül a dolgozat Győrfi Tamás fejtegetéseire tér ki arról, hogy az értelmezés – minősítés megkülönböztetése hogyan vezet el a szabály alapú és partikuláris döntések kategóriáinak megkülönböztetéséig. A dolgozat úgy értékeli, hogy ennek a koncepciónak az érvényesítése is segíthet a panaszeljárást az objektív jogvédelem dimenziójában tartani.

V. Az értekezés témájában készült publikációk jegyzéke

Önállóan írt publikációk

1. Kiskapu a szuperbíráskodáshoz? A bírói döntések felülvizsgálata a törvény előtti egyenlőség szempontjából.
In: *A szabadságszerető embernek: Liber Amicorum István Kukorelli* (szerk. Chronowski Nóra, Pozsár-Szentmiklósy Zoltán, Smuk Péter, Szabó Zsolt), Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.
2. A bírói döntések alkotmánybíróvási felülvizsgálata mint a politikai hatalom korlátozásának eszköze?
In: *Jog és politika határán: Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után* (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina, Sente Zoltán), Budapest, HVG-Orac, 2015.
3. A valódi alkotmányjogi panasz legitimitása Hans Kelsen szemszögéből.
Közjogi Szemle, 2015/3.
4. Támpontok a valódi alkotmányjogi panasz hatókörének megállapításához.
Közjogi Szemle, 2014/2.
5. Megkötözött szabad kezek. A magyar alkotmánybíráskodás jelene.
Fundamentum, 2014/1-2.
6. Az individuális alapjogvédelem kilátásai az alkotmánybíráskodásban. Merre mutat az alkotmányjogi panasz iránytűje?
Magyar Közigazgatás, 2012/2.
7. Alapjogi bíráskodás, avagy kinek a feladata legyen az alapvető jogokon esett egyéni jogsérelmek orvoslása?
In: *XXIX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójának díjnyertes dolgozatai I-II.* (szerk. Király, Miklós; Varga, István). Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.

Társszerzőkkel írt publikációk:

8. Az alapjogok védelme.
Társszerző: Somody Bernadette
In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András)
9. Az alkotmánybíróvási döntések rendesbíróvási végrehajtása: normatív elvárások - tényleges gyakorlat.

- Társszerző: Somody Bernadette*
In: *Alkotmányjogi panasz – A hatáskörrel kapcsolatos kérdések* (szerk. nélkül). HVG Orac, Budapest, 2019.
10. Az alapjogi bírászkodás kézikönyve.
Társszerzők: Somody Bernadette, Szabó Máté.
HVG-Orac, Budapest, 2013.
11. Az egyéni bírói alapjogvédelem intézményi-hatásköri modellje Magyarországon.
Társszerző: Somody Bernadette
In: *Alapjogi bírászkodás - Alapjogok az ítékezésben* (szerk. Somody Bernadette) L'Harmattan, Budapest, 2013.
12. Alapjogi igények, alapjogi szabályok: az alapjogi ítékezés egy koncepciója
Társszerzők: Somody Bernadette, Szabó Máté Dániel, Szigeti Tamás
In: *Alapjogi bírászkodás - Alapjogok az ítékezésben* (szerk. Somody Bernadette) L'Harmattan, Budapest, 2013.
13. Citizens' Role in Constitutional Adjudication in Hungary: From the Actio Popularis to the Constitutional Complaint.
Társszerző: Somody Bernadette
In: *ANNALES Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, Sectio Iuridica* (2012)